

Audit vzdělávacího systému v ČR: rizika a příležitosti (2014)

EDUin přichází poprvé s auditem stavu vzdělávacího systému, který chce publikovat každoročně, a přinášet v něm přehled událostí posledního roku, které nesou potenciál změny.

Proč a jak audit vznikl

EDUin vnímá v rámci debaty o vzdělávání a vzdělávací politice, že v České republice chybí jednoduchý přehledný dokument, který by zmapoval a v nejdůležitějších bodech pojmenoval stav systému, zrekapituloval zásadní události uplynulého roku a naznačil, čím by bylo dobré se v praktické politice i odborné debatě zabývat v příštím roce. Proto se EDUin spolu s okruhem spolupracovníků rozhodl takový dokument vypracovat, představit odborné i mediální veřejnosti a zavést tradici jeho pravidelného publikování.

Audit vzdělávacího systému ČR bude publikován každoročně na přelomu října a listopadu. Tedy v období, kdy už je možné s odstupem zhodnotit uplynulý školní rok, na který se váže i většina opatření vzdělávací politiky. Smyslem dokumentu je jednak zmapovat a pojmenovat události, jednak vzbudit diskusi o tom, jak hodnotit to, co se v uplynulém roce stalo. EDUin vnímá, že jeho pohled může být jen částečný, nemusí vždy postihovat kompletní názorové spektrum, ale rozhodně chce být impulzem k odborné debatě a jedním z hlasů, které se v ní ozývají. Audit neakcentuje žádné dílčí zájmy, alespoň ne ve smyslu jednostranné podpory.

Audit je složen ze tří částí. V té první dělíme vzdělávací systém do několika kategorií: struktura, výuka, strategie, kvalita, zdroje, řízení. V těchto kategoriích jsme identifikovali klíčová místa, která vystihují současný stav vzdělávacího systému. Tyto body jsme rozdělili podle modelu SWOT (přednosti, slabiny, příležitosti, hrozby) a s jejich pomocí jsme popsali současný stav. Druhou část tvoří komentovaný souhrn událostí, které v posledním školním roce proběhly nebo započaly, a jejichž dopad může nastartovat systémové změny, nebo je naopak brzdit. Třetí část je složena z návrhu opatření, kterými by bylo vhodné se zabývat v příštím roce. I v tomto případě každé z nich doplňujeme podrobnějším komentářem, který vysvětluje, proč právě tyto kroky považujeme za důležité.

a) Český vzdělávací systém (SWOT)

Přednosti

- Rozvinutá školská infrastruktura (relativně vysoký počet všech stupňů škol, hustá regionální distribuce školského vzdělání).¹
- Hustá síť institucí vzdělávajících budoucí i stávající učitele.²
- Legislativní a kurikulární prostředí podporující otevřenost vzdělávání na úrovni regionálního školství a orientaci na tzv. klíčové kompetence.³
- Vysoká míra absolventů se středoškolským vzděláním.⁴
- Průměrné až nadprůměrné výsledky v některých oblastech mezinárodního srovnávání v oblasti gramotností (PISA, TIMSS, PIAAC).⁵
- Historický odkaz ke vzdělanosti.⁶

¹ V ČR existuje více než 5 000 MŠ, téměř 4 100 ZŠ, více než 1 350 SŠ, téměř 180 VOŠ:

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/zakladni-udaje-o-skolach-v-regionalnim-skolstvi-za-obdobi>. Terciární vzdělávání poskytuje na 80 VŠ (na úrovni univerzit, vč. soukromých):

<http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/prehled-vysokych-skol>.

² Český vzdělávací systém disponuje 9 pedagogickými fakultami, na mnoha dalších je možné studovat tzv. pedagogické minimum: http://dsia.uiv.cz/vystupy/vu_vs_f1.html. Na úrovni SŠ a VOŠ nabízí pedagogické studium 20 škol: http://dsia.uiv.cz/vystupy/vu_vs_f1.html. Ministerstvo školství zřizuje a řídí Národní ústav dalšího vzdělávání (<http://www.nidv.cz/cs/>), existuje nepřeborná plejáda nejrůznějších vzdělávacích programů pro učitele.

³ Od roku 2005 běží tzv. kurikulární reforma, v níž došlo k posunu od předem stanovených osnov k Rámcovým vzdělávacím programům, v jejichž mantinelech si školy mohou vytvářet vlastní Školní vzdělávací programy: <http://www.nuv.cz/cinnosti/kurikulum-vseobecne-a-odborne-vzdelavani-a-evaluace/ramcove-vzdelavaci-programy?lang=1>.

⁴ ČR má 92 % dospělých s ukončeným středoškolským vzděláním. Se Slovenskem nejvíce mezi porovnávanými zeměmi OECD v monitoringu Education at the Glance: http://dsia.uiv.cz/vystupy/vu_vs_f1.html.

⁵ Dlouhodobě úspěšný je český vzdělávací systém v hodnocení přírodních věd na úrovni ZŠ, viz TIMSS 2011: <http://www.csicr.cz/getattachment/a9eb6f08-d83e-4169-8a37-51098e93102d>. Podle stejného hodnocení je relativně úspěšná i v oblasti čtenářské gramotnosti, průměrná v oblasti matematické gramotnosti. V obdobném měření PISA osciluje ČR okolo průměru (<http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-overview.pdf>). Podle posledního monitoringu v programu PIAAC, zaměřeném na vzdělání dospělých, je ČR nadprůměrná v numerické gramotnosti, průměrná ve čtenářské gramotnosti a v oblasti informačních technologií (http://www.piaac.cz/attach/vysledky/PIAAC_hlavni_zjisteni.pdf). Nutno dodat, že o reliabilitě výsledků mezinárodních šetření se vede diskuse a výsledky nelze přijímat bez vědomí o úskalích sběru dat na širokém mezinárodním vzorku.

⁶ Nelze podceňovat historický odkaz v podobě jmen Komenský či Masaryk. Pocit důležitosti vzdělání je velmi často upevňován v souvislosti s historickou tradicí a pro český kulturní kód je tato vazba charakteristická.

Slabiny

- Podprůměrná úroveň financování veřejného školství.⁷
- Nekoncepční řízení provázené častými politicko-personálními změnami a nekompetencí odpovědných lidí.⁸
- Nadprůměrně nerovný přístup ke vzdělávání.⁹
- Zastaralá struktura školské soustavy, zejména na úrovni středoškolské, a rezistence vůči změnám.¹⁰
- Systémově nepodařená reforma regionálního vzdělávání.¹¹
- Nezdařený přechod vysokého školství v rámci tzv. Boloňského procesu a nedořešené financování VŠ.¹²

⁷ Podle srovnání zemí OECD je ČR stále silně podprůměrná (patří mezi čtyři ze srovnávaných zemí v rámci OECD s výdaji pod 5 % HDP), pokud jde o investice do školského systému v porovnání s HDP, byť od roku 2000 výdaje výrazně stouply: [http://www.oecd.org/edu/eag2013%20\(eng\)--FINAL%2020%20June%202013.pdf](http://www.oecd.org/edu/eag2013%20(eng)--FINAL%2020%20June%202013.pdf). Platy učitelů rostou, nicméně i tak je jejich úroveň v porovnání se zeměmi OECD nízká: http://www.oecd-ilibrary.org/education/teachers-salaries_teachsal-table-en.

⁸ Během posledních dvaceti let se vystřídal ve vedení resortu 15 ministrů, životnost jednoho je tedy zhruba 1 rok a 4 měsíce: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/ministri-skolstvi-od-roku-1848>. Změnu ministrů většinou střídala výrazná proměna agendy a cílů. Řada ministrů za sebou nechala velmi diskutabilní důsledky své činnosti, ať už je to reforma rámcovými vzdělávacími programy (RVP), státní maturity, čerpání financí z ESF, nečinnost v oblasti financování škol, přípravy učitelů, umísťování dětí do praktických škol.

⁹ Jak ukazují např. klíčová shrnutí z šetření PISA 2012, ČR patří mezi země s nadprůměrnou vazbou výsledků v matematice a socioekonomickým zázemím: <http://www.oecd.org/pisa/keyfindings/pisa-2012-results-overview.pdf>.

¹⁰ ČR má vysoce nadprůměrný podíl absolventů odborně zaměřeného středního školství vůči absolventům všeobecných vzdělávacích programů, jak ukazují srovnání v rámci OECD: [http://www.oecd.org/edu/eag2013%20\(eng\)--FINAL%2020%20June%202013.pdf](http://www.oecd.org/edu/eag2013%20(eng)--FINAL%2020%20June%202013.pdf). Přesto existuje výrazný tlak na to, aby struktura vzdělávání zůstala zachována ve stávajícím stavu, bez ohledu na problematiku kvalitu zejména odborně zaměřeného středoškolského vzdělávání. Ilustrativně užíváme ukázkou prezentace z webu politického hnutí ANO, dle preferencí a výsledků posledních voleb aktuálně nejsilnější politické entity v ČR: <http://www.anobudelip.cz/cs/o-nas/blogy/12411/cesko-potrebuje-ucne-jako-sul>. Výrazný vliv na veřejné mínění mají také aktivity lobbistických organizací typu Svaz průmyslu: <http://www.spcr.cz/tiskove-zpravy/o-vyhlaseni-roku-prumyslu-a-technickeho-vzdelavani-2015>.

¹¹ Přechod z rigidně daných osnov na tzv. Rámcové vzdělávací programy v nultých letech proběhl v mnoha případech pouze formálně a bez důvěry a aktivní účasti učitelů: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/105669/>. Podle Dany Moore, autorky publikace Učitelé na vlnách transformace, učitelé považují průběh reformy za nepovedený: <http://www.eduin.cz/clanky/co-reforma-skolstvi-ucitelum-dala-a-vzala/>. Do velké míry se tak stalo vinou nízké podpory a popularizace reformy na školách ze strany ministerstva školství.

¹² Drtivá část vysokoškolských studijních oborů v ČR má jak bakalářský, tak magisterský stupeň. Boloňský proces tak proběhl v podstatě jen vznikem bakalářského stupně, ne rozdělením škol na prakticky zaměřené a

- Otázka přípravy učitelů a s ní spojený nízký zájem o učitelství mezi potentními studenty.¹³
- Neexistence řízení kvality a systémové podpory rozvoje učitelů na školách.¹⁴
- Nízká míra sledování výkonnosti vzdělávacího systému a řízení procesu sledování.¹⁵
- Nejasná efektivita institucí ovlivňujících a regulujících český vzdělávací systém.¹⁶
- Neschopnost sdílet vzdělávací vizi a vytvořit z ní společenské téma.¹⁷

Příležitosti

- Koncepční rozvoj prostřednictvím Strategie vzdělávání 2020.¹⁸

tzv. centers of excellence (vědecky zaměřená studia): <http://www.msmt.cz/vzdelavani/vysoke-skolstvi/akreditovane-studijni-programy-vysokych-skol-kody-programu-a>. Financování VŠ trpí významnými nedostatky a vede k prokazatelně účelovému jednání, zejména nabírání studentů pouze z důvodu získání příspěvků per capita: http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/NERV_DanielMunich_Normativy_NERV_TK.pdf.

¹³ Úroveň uchazečů o studium na pedagogických fakultách je podle dostupných měřících nástrojů podprůměrná oproti uchazečům o jiné typy VŠ studia: <https://www.scio.cz/o-vzdelavani/analyzy-a-studie-spolecnosti-scio/priority-motivace-uchazeci-VS.asp>. Zároveň neexistuje žádná snaha systému měřit kvalitu výstupů pedagogických studií, která jsou předmětem kontroverzních diskusí.

¹⁴ ČR v roce 2014 nemá kariérní řád učitelů (<http://www.nidv.cz/cs/projekty/projekty-esf/karierni-system.ep/>). Ten má vstoupit v platnost až v roce 2016, s implementací rozloženou až do roku 2030.

¹⁵ ČR doposud nemá vybudovanou strukturu (ani koncept struktury) nástrojů na měření kvality výstupů vzdělávacího systému. Na tento fakt upozorňuje např. Eric A. Hanushek, odborník v oblasti sledování kvality vzdělávání: <http://www.eduin.cz/clanky/pet-procent-nejhorsich-ucitelu-dela-rozdil-mezi-cr-a-finskem/>. Tuto roli by měl plnit systémový nástroj Národní systém inspekčního hodnocení vzdělávací soustavy (NIQES) vyvíjený Českou školní inspekcí: <http://www.niqes.cz/>. Dosavadní hodnotící portfolio tohoto programu je z hlediska efektivního řízení systému nedostatečné.

¹⁶ Neexistují prokazatelná data ani studie o efektivitě práce regulativních institucí typu Česká školní inspekce, Cermat, Národní ústav vzdělávání a dalších. V roce 2011 došlo ke sloučení Výzkumného ústavu pedagogického v Praze (VÚP), Národního ústavu odborného vzdělávání (NÚOV) a Institutu pedagogicko-psychologického poradenství (IPPP), a to bez předchozí studie proveditelnosti a bez následného vyhodnocení změn. Podobně došlo v roce 2011 ke zrušení Ústavu pro zjišťování informací ve vzdělávání (UIV) a v roce 2013 ke sloučení Národního institutu pro další vzdělávání a Národního institutu dětí a mládeže. O efektivitě těchto podpůrných organizací, jejich restrukturalizace, stejně jako o efektivitě řízení systému, se lze pouze dohadovat.

¹⁷ Koncept Bílé knihy z roku 2001 se nikdy nestal veřejným tématem, byť nesl řadu podstatných myšlenek k rozvoji vzdělávání v ČR. Vzdělávání se ve veřejné diskusi, alespoň dle mediálního pokrytí, do značné míry orientuje na nedůležité fragmenty a zůstává vysoce povrchní: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/139383/>.

¹⁸ Strategie vzdělávání 2020 byla vytvořena s celkovou strategií rozvoje EU a platí pro léta 2015 až 2020: <http://www.vzdelavani2020.cz/>. Možnost jejího pozitivního vlivu ale zcela závisí na implementaci (viz kapitola

- Tvorba a zavedení kariérního řádu.¹⁹
- Strategie digitálního vzdělávání 2020.²⁰
- Prostředky alokované v OP VVV.²¹
- Reálná šance na zvýšení podílu výdajů ze státního rozpočtu.²²
- Reálná šance na zlepšení vzdělávání na učilištích.²³
- Podpora kvality výuky na školách (pomoc při rozvoji školních vzdělávacích programů, adaptaci technologií, inkluzi a v mnoha dalších oblastech).²⁴
- Systematická podpora diskuse o vzdělávacích tématech a veřejná aktivita (podpora) při hledání nových a funkčních řešení.²⁵

b). Strategii 2020 i jejím rizikům se věnovala část kampaně Česko mluví o vzdělávání:

<http://www.eduin.cz/clanky/poslechnete-si-co-vzbudilo-nejvetsi-dohady-na-predstaveni-strategie-2020/>.

¹⁹ Kariérní řád je v procesu příprav. V platnost by podle předpokladů měl vstoupit v roce 2016 s trváním implementace v řádu let (cca do 2030). O jeho dosavadní podobě se vedou ve školské branži spory:

<http://www.eduin.cz/clanky/zaznam-kulateho-stolu-pripravovany-karierni-rad-vyvolava-rozporupne-reakce/?gclid=COvV7e35icECfLjtAodKG8AvQ>.

²⁰ MŠMT nedávno ukončilo veřejnou diskusi k materiálu, o jehož smyslu se lze více dozvědět z této prezentace: [https://8e6083c5e5b47fbcf90c1b6bab6fa03dfd2cc1a.googleusercontent.com/host/0B3x8X77RaMBPdGxkNEc0SHZBc00/M%20C5%A0MT/Strategie%20digit%C3%A1ln%C3%ADho%20vzd%C4%9Bl%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD/JakubRuzicka%20-%20Digitalni%20Strategie%20\(svet\).pdf](https://8e6083c5e5b47fbcf90c1b6bab6fa03dfd2cc1a.googleusercontent.com/host/0B3x8X77RaMBPdGxkNEc0SHZBc00/M%20C5%A0MT/Strategie%20digit%C3%A1ln%C3%ADho%20vzd%C4%9Bl%C3%A1v%C3%A1n%C3%AD/JakubRuzicka%20-%20Digitalni%20Strategie%20(svet).pdf).

²¹ Vzdělávacího systému se týká zejména prioritní osa Rovný přístup ke kvalitnímu předškolnímu, primárnímu a sekundárnímu vzdělání, pro kterou se počítá s částkou přesahující 1,2 mld. EUR:

http://www.msmt.cz/uploads/OP_VVV/OP_VVV_k_16_7_2014.pdf.

²² I přes snahy omezovat výdaje státního rozpočtu vláda navýšila rozpočet resortu školství pro další rozpočtové období (2015). Podle všech doporučení by investice ani v dalších letech neměly klesat:

<http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/ministr-skolstvi-predstavil-rozpocetove-priority-sveho>.

²³ Bude-li naplněno nové ustanovení o jednotných zkouškách pro studium ukončené výučním listem, a zejména posílení důrazu na všeobecné gramotnosti, mohlo by to mít příznivý dopad na vzdělávací výstupy této části sekundárního vzdělávání, zcela jistě nejproblematičtější. Jednotné učňovské zkoušky zavádí novela školského zákona, která by měla vstoupit v platnost 1. 1. 2015 a v současnosti je projednávána sněmovnou. Návrh novely (§ 74): <http://www.eduin.cz/wp-content/uploads/2014/09/vladni-navrh-zakona.pdf>.

²⁴ Existuje relativně velké množství projektů zaměřených na podporu vzdělávání na českých školách všech úrovní a typů: <http://rvp.cz/filtr-ZVM-DC-1>. Jejich podpora je ale většinou nesystémová, což omezuje jejich udržitelnost a dopad.

²⁵ Řada aktivit organizací reprezentujících široké spektrum působnosti (Člověk v tísni, Nadace Via, EDUin, Nadace Open Society Fund Praha, Centrum pro demokratické učení, Stálá konference asociací ve vzdělávání, DOX a mnohé další) cílí své aktivity do oblasti podpory vzdělávání a podpory nových řešení.

- Změny ve financování regionálního školství (MŠ, ZŠ, SŠ).²⁶
- Příležitosti a trendy vyplývající ze společenského a technologického rozvoje.²⁷
- Iniciativa zdola, zejména potenciál aktivních rodičů.²⁸

Hrozby

- Zaostávání vzdělávacího systému za aktuálními společenskými požadavky.²⁹
- Nekoncepčnost řízení systému, chybějící synergie v procesech řízených různými institucemi a další prohlubování nedůvěry v efektivitu systému.³⁰
- Další snižování kvality učitelů nepromyšlenou regulací učitelství místo stimulace.³¹

²⁶ Regionální školství trpí nevyhovujícím financováním tzv. na žáka. V současném modelu ovlivňují míru financování do značné míry zřizovatelé (obce a kraje), a tudíž je financování škol v ČR výrazně nerovnoměrné. MŠMT v roce 2012 přípravu reformy pozastavilo a prozatím v ní oficiálně nepokračuje: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/msmt-29005-2014?highlightWords=reforma+financov%C3%A1n%C3%AD>. Přijetí novely upravující tuto oblast vzdělávání by významně mohlo vyrovnat stávající rozdíly a tedy i přístup ke vzdělávání.

²⁷ Patří sem zejména využití nepřeborného množství volně dostupných vzdělávacích nástrojů a materiálů v rámci tzv. otevřených vzdělávacích zdrojů (Open Educational Resources, OER), přerod knihoven na vzdělávací centra, aplikace nových přístupů ke vzdělávání (mimoskolu.cz, prostredoskolaky.cz atp.).

²⁸ Iniciativní rodiče stále častěji zakládají vlastní školy, protože jim obsah a způsob vzdělávání veřejných škol nevyhovuje: <http://www.eduin.cz/clanky/eva-dittrich-sanigova-o-nove-zalozene-skole-ucitele-neshanime-prichazeji-sami/>, http://zpravy.idnes.cz/rodicovske-skoly-0z1-/domaci.aspx?c=A141024_114353_domaci_zt#utm_source=sph.idnes&utm_medium=richtext&utm_content=op6, http://brno.idnes.cz/waldorf-montessori-skoly-v-brne-da4-/brno-zpravy.aspx?c=A140920_2101219_brno-zpravy_kol. Tohoto potenciálu lze využít k hledání nových cest vzdělávání.

²⁹ Stále častěji je slyšet kritiku na obsah a způsob školního vzdělávání: <http://blog.aktualne.cz/blogy/ondrej-steffl.php>. To reziduje ve vznik nových projektů a iniciativ, které nabízejí alternativy, respektive ke snaze vytvářet alternativní pojetí vzdělávání: www.mimoskolu.cz, www.prostredoskolaky.cz atp.

³⁰ Byť MŠMT oficiálně vydalo Strategii 2020, která v některých bodech velmi jasně definuje, co je třeba ve vzdělávání dělat, některé reálné kroky jdou proti těmto požadavkům, nebo jsou minimálně kontroverzní ve věci svých dopadů. Novela zákona o pedagogických pracovnících formalizuje požadavky na kvalifikaci učitelů (<http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-co-stoji-v-ceste-vyreseni-problemu-s-nekvalifikovanymi-uciteli/>), což je v rozporu s prioritou strategie ve zvyšování kvality učitelů. Novela školského zákona upravující podpůrná opatření pro děti se speciálními potřebami ponechává dostatečný prostor k tomu nadužívat institutu praktických škol v případech, kdy to není žádoucí (<http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-zbytecne-umistovani-zaku-do-prakticky-skol-muze-pokracovat/>), což je v rozporu s prioritou strategie na snižování nerovnosti v přístupu ke vzdělání. Zákon o dětské skupině hrozí likvidací fungujícího modelu předškolního vzdělávání (<http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-eduin-vyzyva-senatory-aby-vratili-snemovne-zakon-o-detske-skupine/>), přičemž strategie předpokládá posílení v této oblasti.

³¹ Viz předchozí poznámka, týkající se vlivu novely zákona o pedagogických pracovnících na kvalitu učitelů.

- Udržování zastaralé struktury školského systému.³²
- Neschopnost integrovat mimoškolní vzdělávání do vzdělávacích výstupů systému.³³
- Neschopnost sledovat vzdělávací výstupy systému a rozhodovat se na základě reálií.³⁴
- Nekompetence v rozhodování o zásadních krocích směrem k rozvoji vzdělávací soustavy na státní, krajské i obecní úrovni.³⁵
- Rigidní postoje veřejnosti a nízká míra povědomí o řešení aktuálních problémů, nenaplněná očekávání vůči přínosu školy.³⁶
- Politická marginalizace témat spojených se vzděláváním.³⁷

b) Poslední události (2013/2014)

Legenda: znaménka + a - označují očekávatelný dopad na vzdělávací systém.

+ Strategie 2020

Vzdělávací Strategie 2020 navazuje na tvorbu celoevropské strategie rozvoje. S její přípravou začalo MŠMT za působení ministra Petra Fialy, který pro tvorbu strategie zřídil na ministerstvu speciální analytický tým a expertní poradní skupinu. Strategii v její finální podobě zveřejnilo ministerstvo za působení ministr Marcela Chládky. Je určitě pozitivním

³² Byť patří ČR na špičku ve srovnání zemí s počty absolventů středního odborného vzdělání:

<http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-ceska-republika-nepotrebuje-vic-ucnu-rika-expertka-z-oecd/>, MŠMT ani zřizovatelé středních škol nejeví známky toho, že by tento problém chtěli řešit.

³³ Z původního návrhu Strategie 2020, v němž byla navržena cesta k integraci neformálního vzdělávání, zůstal ve finální podobě nepatrný zlomek. Přitom právě neformální vzdělávání získává díky technologiím stále větší vliv na rozvoj nastupujících generací.

³⁴ V září 2014 představilo MŠMT a ČŠI projekt iPortál, který má shromažďovat data o školách. Dle ministra školství by měl tento projekt přispět ke zkvalitnění výuky na školách. Projekt ale nesleduje klíčové faktory, které mají na kvalitu vzdělávání vliv (přidaná hodnota učitelů) a není jej tedy možno považovat za nástroj, kterým by bylo efektivně možné kvalitu zjišťovat. ČR postrádá jakoukoliv strukturu podobně zaměřených indikátorů.

³⁵ I výše uvedené rozpory v jednání MŠMT ukazují, že míra profesionálního přístupu k rozvoji vzdělávání je ohrožována neschopností vytvořit smysluplnou koncepci a držet se jí. V podobné situaci jsou i krajské a obecní samosprávy, které místo rozvoje vzdělávání upřednostňují zachování status quo.

³⁶ Relativní spokojenost české společnosti s fungováním vzdělávacího systému ukázal průzkum realizovaný v rámci kampaně Česko mluví o vzdělávání: http://ceskomluvi.cz/wp-content/uploads/2014/01/Eduin_130923_vyzkum_srovnani-1.pdf. Tentýž průzkum ukazuje, že očekávání veřejnosti se výrazně liší od postoje k naplňování těchto očekávání.

³⁷ Příkladem může být nejen už zmiňované zaostávání ve finančních investicích, neschopnost realizovat reformy, případně uvést strategie do praxe, je to i zanedbávání palčivých a velmi přesně pojmenovaných problémů, reprezentovaných např. rozsudkem D. H.: <http://www.romea.cz/cz/zpravodajstvi/domaci/uplynulo-6-let-od-rozsudku-evropskeho-soudu-pro-lidska-prava-v-pripadu-d-h-vzdelavani-romskych-deti-se-ale-prilis-nezmenilo>.

faktem, že strategie byla dokončena a že většina původních myšlenek byla zachována. Kritizovat lze ústup od snahy sblížit školské a neformální vzdělávání a v této oblasti zůstává ze strany řízení českého vzdělávání citelný dluh.

Samotná strategie nese minimálně dvě velmi důležité priority: stírání nerovnosti v přístupu ke vzdělání a posilování kvality učitelů. Obojí je zcela v souladu s potřebami současného českého školství. Zcela zásadní ovšem bude tvorba implementačních norem a prosazení myšlenek strategie v praxi. Z výše uvedených hrozeb českého školství vyplývá, že řada konkrétních kroků MŠMT (kromě zmíněných uveďme i jednotné přijímací zkoušky na SŠ) vedou proti vizím, které strategie předkládá. Historická zkušenost s neschopností naplnit řadu strategických cílů Bílé knihy³⁸ (ideového předchůdce Strategie 2020³⁹) vede k pochybám, zda na praktické dopady strategie ve vzdělávání skutečně dojde.

+/- Kariérní řád

Rozvoj kvality učitelů v ČR objektivně brzdí chybějící koncepce, podle které by bylo možné takový rozvoj plánovat, sledovat a vyhodnocovat. Ministerstvo školství během posledního roku výrazně pokročilo v přípravě takové koncepce, které se zjednodušeně říká kariérní řád. Jeho přípravou byla pověřena expertní skupina složená ze zástupců ministerstva, jím řízených organizací a profesních organizací ve vzdělávání. V současnosti je návrh kariérního řádu v pokročilém stádiu příprav a jsou známy základní parametry: počítá se čtyřmi kategoriemi učitelů rozdělenými dle předpokládané kvality jejich práce. O zařazení učitelů do jednotlivých skupin by měly rozhodovat k tomu účelu ustavené komise, zařazení by se mělo projevit na výši odměn a dalších benefitů. Implementace kariérního řádu do systému by měla začít rokem 2016 a pokračovat až do roku 2030, přičemž na počátku budou učitelé rozděleni do prvních dvou kategorií čistě na základě odučených let. Návrh samotný budí mezi odbornou veřejností rozporuplné reakce a řada zainteresovaných, např. i z pedagogických fakult, se od něj distancuje⁴⁰.

+/- Novela školského zákona

Jednoznačně nejdůležitější novelizací s ohledem na dopady ve vzdělávání jsou ustanovení, která se týkají tzv. podpůrných opatření pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Předkladatel novely, MŠMT, jedná se záměrem napravit systémové pochybení českého vzdělávacího systému, reprezentované známým rozsudkem „D. H.“ Evropského soudu pro lidská práva z roku 2007. Navrhované úpravy však stále představují riziko, že se nepodaří

³⁸ <http://www.msmt.cz/dokumenty/bila-kniha-narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-formuje-vladni-strategii-v-oblasti-vzdelavani-strategie-odrazi-celospolecenske-zajmy-a-dava-konkretni-podnety-k-praci-skol>.

³⁹ http://www.vzdelavani2020.cz/images_obsah/dokumenty/strategie-2020_web.pdf.

⁴⁰ Ze strany pedagogických fakult by se argumentace dala shrnout takto: kariérní řád odvádí kvalitní učitele od práce se žáky a vede je k jiným činnostem mimo třídu, které jsou potom nejvíce hodnoceny na těch vyšších úrovních. O argumentech pro a proti více zde: <http://www.eduin.cz/clanky/zaznam-kulateho-stolu-pripravovany-karierni-rad-vyvolava-rozporuplne-reakce/>.

zastavit praxi umísťování dětí ze znevýhodněného prostředí do praktických škol. Vágní ustanovení a možnost dvojí interpretace zavání snahou řešit tento problém jen formálně. Většinu dalších změn lze vnímat pozitivně, zejména snahu omezit rizikové potraviny a zavést jednotné zkoušky, které posílí všeobecné znalosti a dovednosti učňů. Nejasný je přínos registru učitelů. Informace, které bude shromažďovat, neslibují možnost využívat je ke sledování jejich kvality. Velmi podstatné bude, jak se nové prvky, zavedené školským zákonem, jako jsou třeba přípravné třídy, projeví v praxi.⁴¹

- Jednotné přijímací zkoušky na SŠ

Ministr školství Marcel Chládek v minulém školním roce ohlásil záměr sjednotit přijímací zkoušky na střední školy podobným způsobem, jako se tomu stalo v případě státních maturit. Argumentuje zejména tím, že je třeba nastavit laťku nepodkročitelného minima pro ty uchazeče, kteří chtějí studovat v maturitních oborech. Toto opatření má zvýšit kvalitu vzdělávání v rámci maturitních oborů. Tento záměr s sebou však nese objektivní rizika a⁴² ukazuje na nedostatky, kterými v oblasti měření výsledků vzdělávání český vzdělávací systém trpí. Mezi rizika⁴³ patří zejména diskriminace dětí, které prošly kvalitativně horším předchozím vzděláváním⁴⁴, zúžení obsahu učiva v posledních ročnících ZŠ na přípravu na testy, větší míru žáků, kteří se skrze sporné síto přijímaček nedostanou k maturitnímu studiu, a přitom by byli schopni maturity dosáhnout⁴⁵. Nedostatky lze vidět zejména v chybném přístupu státu, který na sebe bere jak roli garanta, tak realizátora⁴⁶, a dále ve snaze prosadit projekt, který nebere v potaz zahraniční zkušenosti⁴⁷. S ohledem na zvyšování rovnosti přístupu ke vzdělávání, který zdůrazňuje Strategie 2020 jako jeden ze svých tří hlavních cílů, jde o velmi kontroverzní krok, který vzbuzuje řadu otázek.

- Zákon o pedagogických pracovnících

V roce 2014 byla také předložena novela zákona o pedagogických pracovnících. Novelizace vzbudila velkou kontroverzi, neboť požaduje, aby od vstupu novely v platnost (1. 1. 2015) učili na školách pouze učitelé, kteří prošli formálním pedagogickým vzděláním. Tento

⁴¹ Komentář k nejdůležitějším částem novely školského zákona najdete zde: <http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-skolsky-zakon-prosel-prvnim-ctenim-co-je-v-nem-dobre-a-co-ne/>.

⁴² Souhrn argumentů pro a proti: <http://www.eduin.cz/clanky/podivejte-se-na-zavery-kulateho-stolu-co-si-mysli-o-jednotnych-prijimackach-reditele-strednich-skol/>.

⁴³ Souhrn hlavních rizik je obsažen zde: <http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-zopakujme-si-rizika-jednotnych-prijimacek-na-stredni-skoly/>.

⁴⁴ Více zde: <http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-jednotne-prijimaci-zkousky-znevychodni-deti-z-mene-vzdelanych-rodin/>.

⁴⁵ Více zde: <http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-vice-zaku-na-ucilistich-je-proti-verejnemu-zajmu/>.

⁴⁶ Více zde: <http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-testovani-role-statu-jako-garanta-ne-realizatora/>.

⁴⁷ Více zde: <http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-prechod-ze-zakladni-na-stredni-skolu-jak-je-to-v-zahranici/>.

požadavek komplikuje situaci na řadě škol, kde učí učitelé, kteří takové požadavky nenaplnují. Po veřejném tlaku, zejména s ohledem na působnost dlouhodobě osvědčených učitelů a zejména rodilých mluvčích věnujících se výuce jazyků přistoupilo MŠMT k úpravě znění zákona ve smyslu udělených výjimek. Přesto jde novela proti soudobým trendům reprezentovaným projekty typu Teach for America (USA)⁴⁸ nebo Teach first (Velká Británie)⁴⁹. Cílem těchto projektů je přivést do škol, zejména těch selhávajících, talentované absolventy vysokých škol nepedagogického směru a obohatit tak kvalitu výuky. Novela zákona o pedagogických pracovnících takovým projektům velmi účinně brání, aniž by MŠMT mělo v ruce jasné argumenty, proč formální vzdělání učitelů, jehož kvalita je velmi často zpochybňována, vyžaduje⁵⁰. Zákon svazuje ruce ředitelům, kteří by rádi přivedli do škol talentované kandidáty učitelství, kteří formální vzdělání nemají⁵¹.

- Zákon o dětské skupině

V roce 2014 byl předložen a sněmovnou opakovaně schválen zákon o tzv. dětské skupině, který upravuje možnosti a podmínky poskytování předškolního vzdělávání. Zákon mimo jiné zavádí povinné hygienické limity, které pro řadu fungujících zařízení, jako jsou např. lesní školky anebo kluby pro děti z chudých rodin, znamenají často neřešitelný problém a tedy otazník nad další existencí. Zákon předpokládá, že zařízení budou mít jeden rok na to, aby standardy byly naplněny. U řady zařízení to ale z jejich samotné podstaty není možné (např. právě u lesních školek). Přitom právě tyto typy zařízení prokazují svůj jedinečný přínos k rozvoji dětí v předškolním věku. Senát PČR zákon v podobě, v jakém ho schválila sněmovna PČR, vrátil s připomínkami a návrhy na optimalizaci⁵². Sněmovna však i přes protesty odborné veřejnosti⁵³ zákon opakovaně schválila v původní podobě, tedy včetně nařízení diskriminujícího výše uvedené zařízení. Zákon v této podobě odmítl podepsat prezident, nicméně poslední slovo zůstává sněmovně. Zkušenosti ze zahraničí přitom ukazují, že je ze strany státu možné zaujmout adekvátní postoj a přijmout adekvátní řešení⁵⁴.

- Změna ve financování soukromých a církevních škol

⁴⁸ Web projektu: <http://www.teachforamerica.org/>.

⁴⁹ Web projektu: <http://www.teachfirst.org.uk/>.

⁵⁰ O tom, že předchozí vzdělání nevykazuje souvislost s kvalitou učitele, otevřeně hovoří i mezinárodně uznávaný odborník na hodnocení výsledků vzdělávání Eric A. Hanushek: <http://www.eduin.cz/clanky/pet-procent-nejhorsich-ucitelu-dela-rozdil-mezi-cr-a-finskem/>.

⁵¹ Více zde: <http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/rozhodovani-o-kvalifikaci-ucitelu-prenesme-na-reditele-skol/>.

⁵² Více zde: <http://www.eduin.cz/tiskove-zpravy/tiskova-zprava-edu-in-vyzyva-senatory-aby-vratili-snemovne-zakon-o-detske-skupine/>.

⁵³ Komentář Tomáše Feřteka k postupu sněmovny: <http://fertek-blog.eduin.cz/2014/10/03/tupost-a-neznalost-neomlouvava/>.

⁵⁴ O zkušenostech z Německa více zde: <http://www.eduin.cz/clanky/dobra-rada-lesnim-skolkam-z-nemecka-nikdy-se-nevzdat/>.

Ministerstvo školství připravilo návrh zákona, který omezí financování soukromých a církevních škol s proklamovaným cílem snížit celkové náklady na financování škol. Nejvíce by snížení takzvaných neinvestičních nákladů postihlo odborné a učňovské školy, které představují 70 % soukromých škol u nás. Pokud by soukromé školy byly donuceny ukončit činnost, náklady státu na vzdělávání se výrazně zvýší.

Podle údajů OECD stojí žák na soukromé škole v České republice o 37% méně, než kolik je třeba investovat do žáka ve státní škole. Přesto ministerstvo školství navrhuje dále snížit dotaci soukromým školám na provozní výdaje. V případě soukromých škol přitom často jde o neziskové projekty, kdy se i peníze za školné vrací zpět do vzdělávání, a mnohé, především církevní základní školy se starají o děti s nějakým postižením, s nimiž si státní školy ne vždy vědí rady. Snížení státního příspěvku by znamenalo další znerovnoprávnění těch rodičů, kteří platí soukromou školu pro své dítě prostřednictvím školného, i když prostřednictvím daní současně přispívají na provoz státních škol.

Většina soukromých škol nejsou projekty elitního typu (PORG, Open Gate) a řada z nich bez státní dotace nepřežije. Na velkých soukromých učilištích na Ostravsku se žádné školné nevybírání, protože by na ně rodiče neměli. Jde ale i o malé základní školy podporované rodiči, pro něž je další zvýšení školného velký problém.

+ Strategie digitálního vzdělávání

Strategie digitálního vzdělávání je počin, který by mohl snížit rozevírající se nůžky mezi rozvojem v oblasti technologií a zaostáváním škol ve schopnosti jejich využití. Současná situace na řadě škol je taková, že i přes relativní dostupnost prostředků (HW, SW, výukové materiály, otevřené vzdělávací zdroje) panují významné rozdíly mezi jednotlivými školami v tom, jak dokáží tyto prostředky zahrnout do výuky. Svět vzdělávání mezi tím přijal zcela nové pojmy, mezi něž patří flipped classroom (převrácená třída), blended learning (učení založené na kombinaci přímé výuky a využití technologií), game-based learning (učení založené na využití her, zejména digitálních) či MOOC (masive open on-line course, vzdělávací kurzy přístupné širokému publiku). Prozatím málo z toho se podařilo integrovat do českého vzdělávacího systému a strategie digitálního vzdělávání by tomu mohla pomoci.

55

c) Navrhované kroky (2014/2015)

Priorita: implementace Strategie 2020

⁵⁵ Cíle Strategie digitálního vzdělávání: <http://www.msmt.cz/ministerstvo/novinar/strategie-digitalniho-vzdelavani-do-roku-2020>. Text návrhu strategie před veřejnou diskusí: <http://diskuze.rvp.cz/viewtopic.php?f=745&t=23123>. Výsledky veřejné diskuse: <file:///C:/Users/ANKA/Downloads/Strategie%20digitalniho%20vzdelavani%20do%20roku%202020%2020%202528diskuze%252C%20souhrn%252C%20zari%202014%2529.pdf>.

Před ministerstvem školství stojí významný úkol, a to připravit nástroje k tomu, jak uvést požadavky formulované Strategií 2020 do praxe. To vyžaduje jednak zvážení v případě každého realizovaného nebo nově připravovaného kroku (např. jednotných přijímacích zkoušek, zákona o dětské skupině nebo zákona o pedagogických pracovnících), zda požadavky Strategie 2020 naplňuje, nebo je s nimi naopak v kolizi. Ve všech uvedených příkladech jde o rozpor s tím, co si ministerstvo samo určilo jako priority v pětiletém horizontu (snížit nerovnost vzdělávání a zvýšit kvalitu učitelů). V případě opatření přímo navázaných na strategii je nutné najít způsob, jak požadavky nejefektivněji adaptovat v rámci systému. Je pravděpodobné, že ne vše se podaří realizovat podle předpokladů, nicméně je důležité předejít tomu, aby strategie následovala osud Bílé knihy, která byla naplněna jen okrajově.

Otevřené konzultace k probíhajícím novelizacím a legislativním krokům (školský zákon, zákon o dětské skupině, financování soukromých škol, kariérní řád)

Dosavadní průběh reformních snah v českém vzdělávání, a netýká se to jen práce posledního ministra, velmi často trpí na neochotu či neschopnost připravit opatření tak, aby skutečně pomáhala systém rozvíjet, což v první řadě znamená přínos pro nejdůležitější účastníky vzdělávání (žáky, učitele, rodiče). Řada opatření je diskvalifikována tím, že jejich prioritou není snaha podpořit hlavní aktéry vzdělávání, ale spíše ty části systému, které jsou aktuálně ohroženy (jednotné přijímací zkoušky mají pomoci krajům udržet zájem o učiliště, novela školského zákona poskytuje příležitost naplňovat zbytečně praktické školy, zákon o pedagogických pracovnících ve svém důsledku brání větší diverzitě pedagogů a privilejuje absolventy pedagogických studií). To je důsledkem izolovanosti v rozhodování o tak závažných krocích, které mohou české vzdělávání výrazně dlouhodobě proměnit. Nelze tvrdit, že ministerstvo nevyužívá konzultací k zásadním opatřením, výsledek je ale často v úplném rozporu s doporučeními odborné veřejnosti a zájmy veřejnosti jako takové. Expertní posouzení a doporučení ke všem důležitým krokům ze strany organizací mimo ministerstvo a jím řízené organizace, neziskový sektor nevyjímaje, by mělo být standardní součástí.

Podpora inkluze, zejména MŠ a ZŠ

Uplynulo téměř 7 let o rozsudku Evropského soudu pro lidská práva v tzv. kauze D. H. Za tu dobu český stát podnikl jen velmi omezenou snahu o to napravit evidentní systémovou chybu, jejímž důsledkem je umísťování dětí do praktických škol na základě jejich předškolního zanedbání, nikoliv na základě jejich vrozeně snížených kognitivních schopností, jež by jim nedovolovaly získat standardní vzdělání. Netýká se to však zdaleka jen problému praktických škol. Podporu potřebují všechny školy, které se nacházejí v oblastech s vysokou koncentrací vyloučených lokalit a které samy o sobě nejsou schopny tento problém řešit. Tento problém významně přesahuje oblast vzdělávání. Netečnost v současnosti velmi pravděpodobně znamená prohlubování sociálních problémů ve vyloučených lokalitách v horizontu následujících třiceti let. Prvním pozitivním krokem by byly změny ve formulacích

současného návrhu novely školského zákona v souvislosti s umístováním dětí v praktických školách a vytvoření systému zvláštní podpory ohroženým školám, jak je tomu běžné v řadě vyspělých zemí. Nezbytná je součinnost s dalšími rezorty, zejména s Ministerstvem práce a sociálních věcí a samosprávou. Vysoce pozitivním krokem by byla snaha o co největší poměr zanedbaných dětí zachycených v okamžiku předškolního vzdělávání. Jejich příprava na vstup do povinné základní docházky by velmi výrazně prospěla tomu, že více dětí bude schopno v běžné základní škole prospívat. Jako inkluzivní cíl lze vidět také co možná nejmenší předčasnou separaci ve vzdělávání, což v ČR reprezentují zejména víceletá gymnázia.

Národní rada pro vzdělávání

Ministerstvo školství oznámilo, že zřídí Národní radu pro vzdělávání, mělo by se jednat o poradní orgán, jehož doporučení by měla hrát zásadní roli pro kroky ministerstva a tedy výrazně ovlivňovat směr českého školství. Nosnou ideou je, že tato rada by měla reprezentovat fakt, že vzdělávání je široká oblast. Měly by tedy být zastoupeny akademici, školy, zřizovatelé, studenti (žáci), rodiče, profesní organizace, představitelé mimoškolního (neformálního) vzdělávání, byznys sektor. Národní rada pro vzdělávání by v takovém případě mohla plnit roli jednoho z hlavních konzultačních nástrojů a mohla by výrazně pomoci ke kultivaci v rozhodování o budoucnosti vzdělávání.

Otázka ovšem visí nad tím, zda takovou vizi sdílí i ministerstvo školství, které si vyhradilo právo na to určit, kdo bude tuto radu tvořit. Už to je signál, že k otevřenosti je stále ještě daleko. Samotné složení a fungování rady také může mít charakter podpůrného aparátu pro snazší prosazování dílčích zájmů, např. zájmů ministra školství. V takovém případě však bude rada silně kontraproduktivní. Do značné míry ovlivní dopad rady na vzdělávání její samotné složení. Výběr by měl respektovat skutečnost, že tato rada je zájmově expertní shromáždění a že to není místo pro politickou rekreaci spřízněných či vlivných osob.

Odpovědná příprava OP VVV zaměřená na dopad a udržitelnost investic

Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání (OP VVV) může přinést téměř 3,5 mld EUR. Jak ale ukázaly problémy s předchozím operačním programem (Vzdělávání pro konkurenceschopnost), česká administrativa jednak není schopna zajistit efektivní čerpání, a pokud - v mnoha případech úspěšného zprostředkování financí vzbuzují jednotlivé realizace, jejich smysl či dopad pochybnosti. Příprava operačního programu by měla probíhat pod transparentním dohledem odborné veřejnosti a měla by vycházet z principu maximálního úsilí o distribuci finančních prostředků na místo jejich určení (do škol, resp. k organizacím poskytujícím neformální vzdělávání) a zamezit jejich plýtvání či účelovému zneužívání. Je také nutno citlivě posuzovat, v jakých oblastech mohou evropské peníze pomoci a kde naopak způsobí škodu tím, že naruší přirozenou cestou nastartované a funkční procesy. Prostředky získané touto cestou nemají suplovat státní rozpočet a jeho kapitoly věnované rozvoji systému vzdělávání. Jejich smysl je jiný, mají umožnit určitou nadstavbu, v maximální možné míře tam, kde vzdělávání skutečně probíhá.

Revize záměru k jednotným přijímacím zkouškám

Záměr spustit v roce 2016 jednotné přijímací zkoušky v rozsahu představeném ministrem školství není opřen o žádná odborná doporučení, nemá za sebou žádný test dopadů, nerespektuje řadu objektivně doložitelných rizik. Je legitimní, má-li MŠMT zájem zdokonalit řízení vzdělávacího systému, v případě tak zásadních opatření se ale musí opírat o analýzu proveditelnosti. Odborné i zájmové instituce, které se věnují analýze a rozvoji vzdělávání, vyjma lobujících sdružení zaměstnavatelů, jsou v otázce nesystémovosti a negativního dopadu tohoto záměru ve vzácné shodě. Ministerstvo školství se nemůže zaštitit žádným výzkumem, takže je nuceno nahrazovat odborné argumenty průzkumy názorů veřejnosti. Ministr Chládek má stále čas revidovat svá předchozí prohlášení a aranžovat pilotní část tak, aby bylo možné nejprve konstatovat reakce vzdělávacího systému a teprve potom přistoupit k možné integraci.

Příprava reformy financování regionálního školství s ohledem na vyvážení nerovností a podporu dobrých učitelů

Ministerstvo školství má prokazatelně několik let zpoždění v přípravě reformy financování regionálního školství. Existují přitom pádné důvody k tomu, aby taková reforma byla v co možná nejkratší době připravena. Měla by respektovat doporučení Strategie 2020 a měla by tedy být soustředěna především na snižování nerovností přístupu ke vzdělávání (první pilíř strategie) a také na zvyšování kvality učitelů (druhý pilíř strategie). Jejím cílem by tedy mělo být snížení rozdílů ve financování škol a důraz na to, aby ředitelé škol měli k dispozici nástroj, jakým dobře učitele odměňovat, v souladu s kariéřním řádem i s dalšími nástroji sledování kvality učitelů (např. s ohledem na vzdělávací výsledky žáků).

Konkrétní (a skutečné) kroky vedoucí ke kvalitě učitelů, jejich přípravě a dalšímu vzdělávání

Podle dosavadních plánů vstoupí kariéřní řád v platnost v roce 2016, nicméně v první (několikaleté) etapě jeho zavádění nebude sloužit svému účelu. S ohledem na rozpory mezi odbornou veřejností je také do značné míry nepředvídatelné, zda se podaří využít jej ke skutečnému zlepšení učitelů, nebo zda bude jeho dopad pouze formální či dokonce kontraproduktivní (upevní postavení kritérií, která o kvalitě učitelů nevyovídají, např. věk, předchozí formální vzdělání). Mezi českými učiteli je řada těch, kteří svou práci dělají skvěle. Je potřeba je umět identifikovat, stejně jako ty, kteří selhávají. Vedle toho je nutné vyvinout maximální možný vliv na to, aby bylo učitelské povolání atraktivní pro nadané uchazeče a pokusit se změnit tvář učitelského povolání, konkrétně posílit jeho prestiž. Úroveň uchazečů je pro kvalitu budoucí generace učitelů zcela zásadní a, aniž by došlo k progresu na tomto poli, lze jen stěží předpokládat úspěch.

Je nezbytně nutné, aby se diskuse o kvalitě učitelů vymanila z dosavadního úzkého profesního kruhu a aby do ní měl možnost promlouvat nejen podnikatelský, ale zejména občanský sektor. Kvalita učitelů je nejen pilířem Strategie 2020, ale i zcela zásadním celospolečenským tématem.

Důsledná podpora propojení školského systému a neformálního vzdělávání, zejména na lokální úrovni

Jednou ze slabin Strategie 2020 je malý důraz kladený na propojení školního a mimoškolního vzdělávání. Je evidentní, že to, čemu se obecně říká dovednosti 21. století, je v mnohém formováno jinde než ve škole a často s mnohem větším úspěchem. Tento efekt není možné nadále ignorovat, chceme-li skutečně české vzdělávání posunout vpřed. K tomuto kroku je ze všeho nejdůležitější podporovat školy v tom, aby už za stávající situace hledaly cesty, jak neformální vzdělávání brát na vědomí a využívat jeho přínosů, ať už s ohledem na rozvoj dovedností, nebo s ohledem na hodnocení žáků.

Nejdůležitější část vzdělávání se odehrává v konkrétních lokalitách. Právě podmínky rozvoje v daných komunitách je pravděpodobně jednou z neefektivnějších cest k tomu jak dosáhnout výrazné proměny ve vnímání vzdělávání ze strany veřejnosti. Relativně malá změna v přístupu školy, rodičů a propojení s organizacemi neformálního vzdělávání může mít významný dopad na celkovou kvalitu vzdělávání.

Pokračování reformy v rámci RVP (ŠVP)

Některé současné snahy ministerstva školství (jednotné přijímačky) nesou riziko paušalizace vzdělávání namísto rozvoje prozatím špatně zvládnuté reformy a přechodu na školní vzdělávací programy. Jejich legitimním smyslem je poskytnout školám prostor k tomu hledat vlastní cesty vzdělávání a ty úspěšné následně využít jako modelové příklady. Hrozí, že mnoho škol bude - zcela v souladu s přáním rodičů - sledovat úspěšnost u přijímacích zkoušek, změni tím prioritu vzdělávání a tím pádem se smysl školních vzdělávacích programů zcela vytratí. Ministerstvo školství, ale i zřizovatelé škol, by tento fakt neměli ignorovat, stejně jako by neměli ignorovat to, že velká část škol reálně reformou kurikula neprošla. Z obou stran by měla být v první řadě slyšet podpora v tom, aby školy své vzdělávací programy aktivně a autonomně rozvíjely. To souvisí i s trestuhodně zanedbanou popularizací této změny mezi učiteli i širší veřejností. Právě zde je třeba začít, protože samotná spontánní aktivita učitelů na rozvíjení ŠVP je nejlepší zárukou jejich osobního rozvoje.

Podpora technologií a otevřených vzdělávacích zdrojů (Open Educational Resources, OER)

Adaptace českých škol na prudce se rozvíjející informační technologie je velmi pomalá a v mnohém naráží na zdánlivě nepřekonatelné bariéry. Klíčovým prvkem jsou i zde učitelé a jejich schopnost (ochota) využívat technologií přirozeným způsobem, tedy tak, jak se běžně promítají do jiných sfér společenských a individuálních aktivit. Prudký vývoj technologií mimo jiné ukazuje, že pozornost by měla být upřena nikoliv tolik na vybavení škol (i když i to je důležité), jako spíše na vynalézavost ve využití dostupného. V současné době má velká většina žáků k dispozici relevantní mobilní zařízení, které mohou využívat i ve škole, a zodpovědnost školy za poskytování rovných příležitostí se tedy omezuje pouze na ty žáky, kteří v tomto směru potřebují podporu. Zároveň existuje celá řada otevřených vzdělávacích

zdrojů, a to zejména v elektronické podobě (např. Khanova škola, projekty typu Ještě jsme to nevzdali, Jeden svět na školách, řada projektů zaměřených na finanční gramotnost atp.). Je velmi pravděpodobné, že právě oblast OER je klíčová z hlediska vzdělávacího obsahu blízké budoucnosti, a to nejen s ohledem na školní vzdělávání. Připravovaná strategie digitálního vzdělávání může v mnohém pomoci. Jako vždy však bude záležet na její realizaci.

Starší analytické materiály EDUin:

Analýza českého vzdělávacího systému pro Nadaci Depositum Bonum [ZDE](#).

Mentální mapa českého vzdělávacího systému z workshopu pro American Chamber of Commerce [ZDE](#).